

Elina Hyypä

SALAVUOTEUDESTA LAPSEN MURHAAN
Lapsensa surmanneiden äitien taustat ja motiivit
vuosien 1895–1911 Tampereella

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2021

TIIVISTELMÄ

Elina Hyyppä: Salavuoteudesta lapsenmurhaan: Lapsensa surmanneiden äitien taustat ja motiivit vuosien 1895–1911 Tampereella
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2021

Tässä tutkielmassa tarkastelen vuosina 1895–1911 Tampereen raastuvanoikeudessa lapsenmurhasta tuomittuja naisia. Selvitän, millaisista taustoista naiset tulivat ja mitä syitä heillä oli rikokseensa. Usein tutkimuksissa lapsenmurhien syyksi on mainittu köyhyys ja aviottoman lapsen aiheuttama häpeä. Vuosisadan vaihteen Tampereella suuri osa väestöstä oli nuoria naimattomia naisia ja Tampereella syntyikin runsaasti aviottomia lapsia. Näistä lapsista vain pieni osa joutui lapsenmurhan uhriksi, vaikka todennäköisesti aviottomista lapsista suuri osa syntyi köyhiin oloihin. Köyhyys ja häpeä eivät yksin selitä ilmiötä, vaan lapsenmurhan tehneillä naisilla on täytynyt olla omia, henkilökohtaisia syitä teoilleen. Aikaisempaan aihepiiristä tehtyyn tutkimukseen verrattuna keskityn enemmän naisten henkilökohtaisiin motiiveihin ja taustalla vaikuttaneisiin tekijöihin.

Tutkielman lähdeaineistona käytin sekä Tampereen kaupunginarkiston vuosien 1895–1911 raastuvanoikeuden tuomiokirjoja, että Hämeenlinnan maakunta-arkistossa säilytettäviä tutkimuspöytäkirjoja. Näissä aineistoissa käsiteltiin samoja tapauksia. Tutkimusmenetelmänä käytin aineiston lähilukua. Tutkielmassa tarkastelen tutkimusajankohtana tuomittujen seitsemän naisen taustoja, heidän tuloaan raskaaksi sekä naisten ja todistajien oikeudenkäynnissä kertomia motiiveja lapsen surmaamiselle.

Kaikki naiset olivat alle 30-vuotiaita, köyhistä perheistä, saaneet vähän koulutusta ja työskentelivät joko tehtaassa tai palvelijana. Lasten isät eivät joko tienneet raskaudesta tai eivät olleet kiinnostuneita auttamaan lapsen elatuksessa. Huoli toimeentulosta ja ihmisten paheksunnasta ilmeni useissa tapauksissa joko suoraan tai rivienvälistä luettuna. Kolmessa tapauksessa seitsemästä synnytys oli alkanut odotettua aiemmin. Yllättäen alkanut synnytys pakotti naiset synnyttämään turvattomassa paikassa ja tunnekuuhu johti lapsen surmaamiseen. Myös mahdolliset mielenterveyden ongelmat, painostus ja lapsen sukupuoli esiintyivät mahdollisina syinä teolle.

Avainsanat: Lapsenmurha, lapsensurma, raastuvanoikeus, tuomiokirjat, aviottomat lapset, seksuaalisuus.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimusaihe	1
1.2 Tutkimusmenetelmät ja lähteet.....	3
1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimuskirjallisuus.....	5
2. Lapsenmurhien historia.....	6
3. Lapsenmurhasta syytettyjen naisten taustat	8
4. ”Luvaton sekaannus”	12
5. Lapsenmurhien syyt.....	17
5.1 Häpeä.....	17
5.2 Huoli toimeentulosta.....	19
5.3 Henkilökohtaiset syyt	21
6. Johtopäätökset.....	23
Lähteet ja kirjallisuus.....	26

1. Johdanto

1.1 Tutkimusaihe

Harvaa rikosta pidetään niin kammottavana, kuin oman lapsen surmaamista. Silti tällaisia rikoksia on tapahtunut ja tapahtuu edelleen. Tässä tutkielmassa tarkastelen vuosina 1895–1911 Tampereen raastuvanoikeudessa lapsenmurhasta tuomittuja naisia. Tavoitteenani on selvittää, mitkä seikat saivat tutkimani naiset syyllistymään lapsensurmaan vuosisadan vaihteen Tampereella? Haluan selvittää, miten he päätyivät tilanteeseensa ja mitä syitä heillä oli tekoonsa. Tutkimanani aikana noin 9,0 % kaikista Tampereella syntyneistä lapsista oli aviottomia.¹ Avioton lapsi ei ollut mikään harvinaisuus ja äitinsä surmaamiksi päätyi vain pieni osa. Naisilla on täytynyt olla omia, henkilökohtaisia syitä sille, miksi juuri he päätyivät surmaamaan lapsensa.

Lapsensurma on Suomen laissa henkirikos, jossa nainen synnytyksestä johtuvassa uupumuksessa tai ahdistuksessa surmaa lapsensa. Rikoslain mukaan lapsensurmasta on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.² Lapsensurma pätee rikosnimikkeenä hyvin tietynlaiseen tilanteeseen. Siihen voi syyllistyä vain nainen, lapsen äiti. Jos isä surmaa lapsensa, tai jos surma tapahtuu lapsen ollessa vanhempi kuin vastasyntynyt, on rikosnimike jokin muu henkirikos, esimerkiksi tappo.

Suomessa on vuosina 2003–2019 kuollut 80 lasta vanhempansa surmaamina. Heistä 34 kuoli alle 1-vuotiaana ja vain kahdessa tapauksessa niistä surmaajana oli isä.³ Suomessa on siis tapahtunut vuoden 2003 jälkeen 32 tiedettyä tapautta, jotka on mahdollisesti voitu määritellä lapsensurmaksi, mikäli surmattu lapsi oli vastasyntynyt. Teko on Suomessa nykyään melko harvinainen, mutta tapauksia on silti keskimäärin muutama vuodessa. Koska tutkimanani aikana lapsensurmasta käytettiin nimeä lapsenmurha, käytän tästä lähtien tutkielmassani kyseistä termiä, ellen viittaa nykyiseen lainsäädäntöön.

Rikokset, joista naiset 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa tuomittiin, liittyivät usein aikansa moraalikäsitteisiin. Tyypillisiä esimerkkejä moraalisdonnaisista rikoksista olivat salavuoteus, prostituutio, huoruus, lapsenmurha ja sikiönlähdetykset eli abortit. Näistä 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa juuri lapsenmurha oli naisten tyypillisin rikos.⁴ Se oli omaisuusrikosten ohella yleisin rikos, josta

¹ Markkola 1994, 60.

² Rikoslaki (39/1889), 21 luku 4 §. Nykyinen lainsäädäntö. Lapsenmurhan aikalaismääritelmästä ks. sivu 7.

³ Rimpiläinen. Lapsen surmaaja on Suomessa useimmiten oma äiti. Yle uutiset, 30.4.2020. (luettu 12.9.2020).

⁴ Komulainen 2001, 26.

naista syytettiin ja josta hän saattoi saada vankilatuomion. Esimerkiksi Hämeenlinnan naisvankilassa vuonna 1901 olleista lähes viidestäsadasta vangista 185 oli saanut tuomionsa lapsenmurhasta tai sikiön ulosajosta.⁵

1800–1900-luvun vaihteessa lapsenmurha olikin suosittu keskustelunaihe ja suuri yhteiskunnallinen ongelma. Tätä kuvastaa esimerkiksi Minna Canthin näytelmä Anna Liisa vuodelta 1895. Näytelmän päähenkilö Anna Liisa tuli nuorena raskaaksi avioliiton ulkopuolella. Lapsen isä hylkäsi hänet, ja Anna Liisa surmasi tunnekuohussa vastasyntyneen lapsensa. Näytelmän lopussa Anna Liisa päättää lopulta tunnustaa tekonsa, vaikka joutuukin vankilaan.⁶ Minna Canth on tunnettu realistisista ja kantaaottavista aiheistaan. Canth tunsu tarvetta nostaa esiin tämänkin yhteiskunnallisen epäkohdan ja näytelmässään antoi lapsensa surmanneesta naisesta myötätuntoisen kuvauksen. Näytelmän olemassaolo kertoo siis paitsi ongelman olemassaolosta, myös ristiriitaisista tunteista, joita ihmisillä oli lapsenmurhaajia kohtaan. Toisaalta kyse oli kammottavasta rikoksesta, joka oli saanut alkunsa haureellisesta ja moraalittomasta suhteesta, mikä soti naisen roolia vastaan. Samaan aikaan tiedostettiin, että ilmiön syynä oli naisten köyhyys ja aviottomasta lapsesta johtuva häpeä ja maineen menetys.⁷

Tutkielmassani keskityn Tampereen raastuvanoikeudessa käsiteltyihin lapsenmurhatapauksiin. Lapsenmurhalla tarkoitan tapausta, jossa avioton nainen surmaa tai jättää lapsensa heitteille synnytyksen yhteydessä tai heti sen jälkeen. En käsittele tapauksia, jossa uhriksi joutunut lapsi on ollut vanhempi tai kyse on ollut pelkästä sikiön salaamisesta ja lapsi syntyi kuolleena. Olen rajannut tutkielmastani ulos myös sikiönlähdetykset. Käsitelen pelkästään niitä tapauksia, joissa nainen todettiin syylliseksi ja oikeudenkäynti johti vankeustuomioon.

Olen rajannut tutkielmani ajallisesti vuosien 1895–1911 väliseen aikaan. Tuolloin 1800-luvulle tyypillinen naisiin kohdistuva moraalinen paine oli merkittävä, ja aviottoman lapsen synnyttäminen oli naiselle suuri häpeän aihe. 21.4.1894 tuli voimaan vuoden 1889 rikoslaki, joka suhtautui hyvin ankarasti lapsenmurhaajiin ja tuomiot olivat pitkiä. 1910-lukua lähestyttäessä aviottomia naisia puolustava ja lapsenmurhaan syyllistyneisiin myötätuntoisesti suhtautuva keskustelu yleistyi. Ensimmäisissä vaaleissa 1907 eduskuntaan valittiin useita naisia, ja vasemmisto näki lapsenmurhien johtuvan köyhälistön ongelmista. Vuonna 1911 pantiin vireille lakialoite, jolla pyrittiin ottamaan huomioon syyntakeettomuus ja lyhentämään lapsenmurhaajien tuomioita.⁸ Ajoitan tutkielmani näiden kahden lain väliin. Aloitan vuodesta 1895, sillä se on ensimmäinen kokonainen vuosi, jolloin uusi rikoslaki oli

⁵ Rantala 1990, 55.

⁶ Canth & Majjala 2016.

⁷ Pohjola-Vilkuna 1995, 119–120.

⁸ Hietikko 2003, 9, 23–35.

voimassa. Päättän vuoteen 1911, jolloin rikoslain muuttamista käsittelevä lakialoite jätettiin eduskuntaan.

Paikallisena rajauksena on Tampere. Valitsin kyseisen kaupungin, sillä 1900-luvun alkuun mennessä se oli kehittynyt nopeasti kylästä suureksi teollisuuskaupungiksi. Tampereelle muutti työn perässä paljon ihmisiä, joista suuri osa oli nuoria naimattomia naisia. Tampereella syntyikin runsaasti aviottomia lapsia. Tampereen kehittyminen tehdastyöläisten ja nuorten naisten kaupungiksi teki siitä omaleimaisen verrattuna Suomen muihin kaupunkeihin.⁹ Minua kiinnosti nähdä, miten nuorten naisten mahdollisuus itsenäiseen elämään kaupungissa vaikutti lapsenmurhien yleisyyteen ja syihin.

1.2 Tutkimusmenetelmät ja lähteet

Tutkielmassani käytän lähteinä Tampereen raastuvanoikeuden tuomiopöytäkirjoja vuosilta 1895–1911 sekä samojen tapauksien poliisin tutkimuspöytäkirjoja, jotka laadittiin ennen oikeudenkäyntiä ja toimivat sen pohjana. Käytän tuomiokirjojen alkuperäisiä versioita, joita säilytetään Tampereen kaupunginarkistossa. Tutkimuspöytäkirjoja säilytetään Hämeenlinnan maakunta-arkistossa ja niissä käydään läpi esimerkiksi syytetyn ja todistajien kuulustelut. Pöytäkirjoissa on yleensä kerrottu tapahtumien kulku perustuen syytetyn ja todistajien lausuntoihin. Pöytäkirjoissa on kerrottu myös teon tapahtumapäivän lisäksi raskauteen johtaneet tapahtumat. Usein niissä on käsitelty myös syytetyn menneisyyttä, kuten syntymävuosi, mistä hän on kotoisin, minkälaisen koulutuksen hän on saanut, työhistoria ja keitä hänen vanhempansa ovat. Tuomiokirjoihin liitettiin mukaan myös kaupunginlääkäriin lausunto lapsen ruumiinavauksesta, jossa selvitettiin, oliko lapsi syntyessään elossa ja lopullinen kuolinsyy.

Vuosina 1895–1911 Tampereen raastuvanoikeudessa käsiteltiin seitsemää lapsenmurhatapausta. Tapaukset ovat vuosilta 1899, 1901, 1902, 1905, 1906, 1908 ja 1909. Vuoden 1906 oikeudenkäynnin yhteydessä tuomittiin kaksi naista, toinen lapsenmurhasta ja toinen avunannosta. Tutkielmassani käsittelen kaikkia seitsemää tapausta. Seitsemän tapausta kuudeltatoista vuodelta tuntuu melko vähältä, kun ottaa huomioon naisvankien suuren määrän. Määrä selittyy sillä, että maaseudulla lapsenmurhia tapahtui enemmän. Suurin osa Suomen väestöstä asui edelleen maaseudulla. Siellä syntyi siten myös enemmän lapsia ja lapsenmurhia tapahtui useammin.¹⁰ Tamperetta ympäröivillä kunnilla oli yleensä oma kihlakunnanoikeutensa, joissa nämä tapaukset käsiteltiin.

Pöytäkirjojen käsittely lähdekriittisesti on tietenkin tärkeää. Vaikka niiden kirjoittajat ovat pyrkineet totuudenmukaisuuteen, on pöytäkirja vain tiivistelmä oikeudenkäynnissä esiin tulleista asioista suorien lainauksien sijaan. On mahdollista, että kirjurit ovat ymmärtäneet lausunnon väärin tai kirjoittaneet sen

⁹ Markkola 1994, 11–13.

¹⁰ Markkola 1994, 60–61.

ylös tavalla, jonka lukija voi väärinymmärtää. Kirjoittaja on voinut jättää pois asioita, joita ei pitänyt merkittävänä tai sopivana laitettavaksi lopulliseen pöytäkirjaan. Kyseessä oli myös hyvin arkaa asiaa käsitellyt oikeudenkäynti, eikä voi olettaa, että syytetty tai todistajat kertoivat täysin totuudenmukaisen ja täydellisen kuvauksen tapahtumista. Arkaluontoisempia tai silloin vähäpätöisiksi ajateltuja yksityiskohtia on voitu jättää pois, tai he saattoivat suoraan valehdella.

Tutkimusmenetelmänäni on tuomio- sekä tutkimuspöytäkirjojen analysointi ja lähiluku (close reading). Teoksessa *Vaeltavat metodit* Jyrki Pöysän mukaan lähiluvun tärkein periaate on se, että se on useaan kertaan tapahtuvaa, mahdollisimman intensiivistä ja yksityiskohtaista lukemista. Eri lukukerroilla lukeminen on erilaista. Alussa se voi olla suhteellisen keskeytyksetöntä, mutta muuttuu myöhemmillä lukukeroilla analyttisemmäksi, syvemmäksi ja aikaisempia tulkintoja kiistäväksi. Lähiluku sopii vain rajatulle aineistolle, jotta tekstiä voisi lukea tarpeeksi tarkasti, monipuolisesti ja useaan kertaan.¹¹ Mielestäni lähiluku sopii hyvin tutkimusmenetelmäksi tässä tutkielmassa, sillä oikeudenkäyntejä käsittelevä aineisto on rajattua ja vaatii tarkkaa tulkintaa. Olenkin pyrkinyt lukemaan ja tulkitsemaan tekstejä eri näkökulmista samalla täydentäen tietojani ilmiöstä tutkimuskirjallisuuden avulla. Tämän kautta olen yrittänyt saada mahdollisimman hyvän kuvan kustakin tapauksesta ja erityisesti syytteeseen joutuneista naisista. Pyrin selvittämään aiempia tutkimuksia tarkemmin ja yksilöllisemmin, miksi juuri nämä naiset päätyivät surmaamaan lapsensa.

Koska kyse on aihepiiriltään hyvin arkaluontoisesta aiheesta, olen tutkielman teon ohessa joutunut pohtimaan paljon tutkimuksen eettisiä puolia. Olen miettinyt, miten lähestyä tutkimusta ja onko näin synkän ja henkilökohtaisen aiheen esiin kaivaminen edes tutkimisen arvoista. Mielestäni aiheita pitää tutkia, koska nämä naiset olivat lopulta aikansa yhteiskunnan uhreja ja heidän kokemuksensa sekä motiivinsa ansaitsevat tulla kuulluiksi. Minna Canthin näytelmä Anna Liisa ja lapsenmurhasta tuomittujen suuret määrät osoittavat, että ongelma oli merkittävä ja hyvin tunnettu vuosisadan vaihteen Suomessa. Tuon ajan yhteiskunnan ymmärtäminen vaatii, että myös sen huono-osaisempia jäseniä tutkitaan. Lapsenmurhat ovat naisia ja köyhempää väestöä kohdanneiden ongelmien ilmentymä ja seuraus. Emme voi täysin ymmärtää näitä ihmisryhmiä ja heidän historiaansa, jos synkemmät puolet jätetään tutkimatta.

Olen pohtinut myös sitä, kuinka tarkasti voin tapauksia tässä tutkielmassa käsitellä. Usein ihmisten oikeat nimet jätetään pois tutkimuksista, vaikka aikaa olisikin kulunut. Kirsi Vainio-Korhonen käsittelee artikkelissaan *Vastuullinen historia* historian tutkimuksen eettisiä puolia. Hänen mukaansa tutkijan on syytä harkita tutkittavien nimeämistä, kun käsitellään tavallisia ihmisiä, varsinkin seksuaalisuuteen liittyviä asioita tarkasteltaessa.¹² Vainio-Korhonen käytti teoksessaan *Musta-Maija ja*

¹¹ Pöysä 2010, 338–339.

¹² Vainio-Korhonen 2017, 35–40.

Kirppu-Kaisa: seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa tutkittavien oikeita nimiä kunnioittaakseen heidän identiteettiään. Tutkielmani aiheena on kuitenkin rikos, jota vielä nykypäivänäkin pidetään kammottavana, toisin kuin esimerkiksi seksityötä. Tapahtumista on kulunut yli sata vuotta, joten kaikki asianomaiset ovat kuolleet vuosikymmeniä sitten. Heidän perheenjäseniään voi kuitenkin olla edelleen elossa. Myöskään tutkielmani naiset eivät luultavasti haluaisi nimeään liitettävän ikuisesti heidän tekemäänsä rikokseen.

Näistä syistä päätin jättää tutkimieni naisten ja muiden asianosaisten nimet mainitsematta. Sen sijaan heihin viitattessani käytän heistä eri nimiä. Muutenkin pyrin tutkielmassani mainitsemaan vain niitä yksityiskohtia, jotka ovat tutkimuskysymykseen vastaamiseen tarpeellisia. Erityisesti pyrin välttämään varsinaisen murhan yksityiskohtia. Tällä tavoin haluan suojella asianomaisten ja heidän perheenjäsentensä yksityisyyttä, vaikka heitä ei olisikaan enää elossa.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimuskirjallisuus

Lapsenmurhia on tutkittu paljon eri näkökulmista ja aikakausilta. Tässä tutkielmassa tärkeänä tutkimuskirjallisuutena on ollut esimerkiksi Pasi Saarimäen väitöskirja *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla*. Väitöskirjassaan Saarimäki on käsitellyt esiaviollisia suhteita ja niiden kautta myös lapsenmurhia. Lähdeaineistonaan hän käytti Keuruun kärjäkunnan oikeudenpöytäkirjoja, joista hän tutkimuksessaan hyödynsi lapsenelatus- ja lapsenmurhatapauksia.

Lapsenmurhista on kirjoittanut myös Kirsi Pohjola-Vilkuna artikkelissaan *Lapsen murha - Avaamaton tarina*. Mona Rutelin lähestyy aihetta artikkelissaan *Piiloraskauksien ja lapsenmurhien eettinen tutkimus* erityisesti piiloraskauksien kannalta. Tuija Hietikon pro gradu -tutkielma *Lapsenmurharikokset valtiopäiväkeskustelussa Suomessa 1907-1970* käsittelee lapsenmurhista ja lainsäädännöstä käytyä keskustelua. Johanna Latvala-Koistiola taas käsittelee lapsenmurhien hieman kaukaisempaa historiaa pro gradu -tutkielmassaan *Lapsenmurhatapaukset aikansa kuvastajina. Rahvaan ja esivaltojen toimintatavat ja ajatusmallit 1600-luvun jälkipuoliskon smoolantilaisissa paikallisyhteisöissä*.

Lapsenmurhiin keskittyvän tutkimuskirjallisuuden lisäksi tärkeää kirjallisuutta tämän tutkielman kirjoittamisessa on ollut Tuija Pulkkisen ja Antu Soraisen toimittama *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen - Poliittisen käsitteen historia*, jota olen käyttänyt erityisesti käsitellessäni naisiin kohdistuneita odotuksia sukupuolisiveydestä ja siinä epäonnistumisen häpeästä. Tärkeä teos on ollut myös Viljo Rasilan *Tampereen historia II*, josta olen saanut tietoa Tampereen kaupungin ja sen väestön historiasta.

2. Lapsenmurhien historia

Lapsenmurhalla ilmiönä on sekä Suomessa että muualla maailmassa pitkä historia, ja siihen on suhtauduttu eri tavoin eri aikoina. Monissa esihistorian ja antiikin aikaisissa yhteiskunnissa lapsen tappaminen tai hylkääminen oli yleistä, jopa hyväksyttyä. Syitä saattoi olla lapsen sukupuoli, köyhyys tai yhteiskunnallinen asema. Varsinkin epämuodostuneen lapsen surmaaminen oli usein laillista. Itä-Aasiassa tyttövauvojen surmaaminen oli kielloista huolimatta yleistä, sillä poikia pidettiin tyttöjä arvokkaampina. Naimisiin mennessään tytär tarvitsi suuret myötäjäiset, mikä saattoi olla varakkaillekin perheille suuri taloudellinen taakka, varsinkin jos tyttäriä oli useampi. Vuonna 451 eaa. Rooman laissa määrättiin, että epämuodostuneet lapset tulisi surmata. Lapsen isällä oli myös oikeus päättää, saiko lapsi jäädä perheeseen vai ei.¹³

Myös Suomessa harjoitettiin ilmeisesti hyväksyttyä lasten hylkäämistä ja jopa tappamista. Suomessa on monia perinteitä ja tarinoita lasten surmaamisesta. Esimerkiksi Kalevalassa Väinämöinen käskää Marjattaa tappamaan vastasyntyneen lapsensa ja kansantarinoissa murhatun lapsen sielu palaa takaisin kummitelemaan.¹⁴ Tarinat eivät yksinään todista lapsenmurhien olleen yleisiä Suomessa, mutta ilmiö on ainakin yleisesti tunnettu kansanperinteessä.

Kristinusko suhtautui lasten tappamiseen ja hylkäämiseen kielteisesti. Uuden uskonnon leviämisen myötä myös asenteet muuttuivat. Silti lapsia hylättiin paljon läpi keskiajan. Sen sijaan että epätoivottu lapsi olisi surmattu suoraan, saatettiin lapsi tuoda kirkon portaille kuolemaan, jotta sielu voisi pelastua. Varsinkin kastetun lapsen tappamiseen kirkko suhtautui hyvin kielteisesti, vaikka lapsenmurha jäikin lopulta usein naisen ja kirkon väliseksi asiaksi.¹⁵ Ensimmäinen laki Ruotsissa, joka käsittelee lapsenmurhaa, on 1220-luvulta. Rangaistuksena oli pelkästään sakko.¹⁶ Ruotsin vuoden 1442 maanlain mukaan lapsenmurha määriteltiin rikokseksi, jonka oli tehnyt joko nainen tai mies ja josta sai kuolemantuomion.¹⁷

Vuoden 1655 lapsenmurhaedikti määritteli lapsenmurhan ensimmäistä kertaa ”naimattoman naisen suorittamaksi aviottoman lapsen murhaksi.”¹⁸ 1600-luvun puolivälistä lähtien Kustaa III:n rikoslakiuudistukseen saakka kuolemantuomioon riitti se, että nainen salasi avioliiton ulkopuolisen raskautensa ja lapsi menehtyi, eikä näyttöä lapsen tahallisesta kuolemantuottamuksesta vaadittu. Naisen

¹³ Obladen 2015, 57–58.

¹⁴ Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013, 107; Pohjola-Vilkuna 1995, 113–114.

¹⁵ Latvala-Koistiola 2012, 4.

¹⁶ Hietikko 2003, 5.

¹⁷ Latvala-Koistiola 2012, 4–5.

¹⁸ Latvala-Koistiola 2012, 5.

tuli todistaa syyttömyytensä, jos halusi välttää kuolemantuomion. Suomessa teloitettiin satoja aviottoman lapsen salaa synnyttäneitä naisia, joista nuorimmat saattoivat olla 15-vuotiaita.¹⁹

Ruotsin kuningas Kustaa III pyrki kuolemanrangaistuksen lakkauttamiseen, mikä kaatui säätyjen vastustukseen. Hän onnistui kuitenkin viemään läpi rikoslain uudistuksen, joka vuodesta 1779 lähtien kohensi lapsenmurhaajien oikeusturvaa. Teko oli rangaistava vain silloin, kun se voitiin todistaa tahalliseksi. Rikoslain uudistusta seuraavina vuosikymmeninä naisten teloitukset erityisesti lapsenmurhista romahtivat kolmasosaan aikaisemmasta.²⁰

Suomi siirtyi Ruotsista Venäjän valtakunnan osaksi vuonna 1809, ja samalla myös asenteet kuolemanrangaistuksesta muuttuivat. Mestauspölkylle joutui aikaisempia vuosia vähemmän ihmisiä, ja etenkin lapsenmurhasta teloitettujen määrä romahti: vuosina 1811-1825 mestattiin lapsenmurhasta vain neljä naista, vaikka lapsenmurhasyytteiden määrä kasvoi samaan aikaan. Lapsenmurha säilyi loppuun asti kuolemanrangaistukseen oikeuttava tekona. Vuonna 1822 mestattiin Ahvenanmaalla viimeinen Suomessa rauhan aikaan teloitettu nainen. Hänet oli tuomittu kolmen aviottoman lapsensa surmaamisesta muutaman päivän ikäisinä.²¹

Vuonna 1826 keisari Nikolai I ilmoitti vastedes armahtavansa kaikki kuolemaantuomitut ja rangaistus muuttui elinikäiseksi pakkotyöksi Siperiassa.²² Samalla myös lapsenmurhasta tuomittujen rangaistukset vaihtuivat teloituksesta vankeudeksi kuritushuoneessa tai kasvatuslaitoksissa. Vuonna 1866 tulivat osittaisuudistukset rikoslakiin, jossa määrättiin lapsenmurhasta rangaistukseksi kuolemanrangaistuksen sijaan kuritushuonetta. Lapsenmurhien syinä pidettiin naisten pelkoa häpeästä ja toimeentulosta. Ajateltiin, että nainen oli fyysisesti ja psyykkisesti poikkeuksellisessa tilassa. Näistä syistä lapsenmurhaa alettiin käsitellä murhaa lievemmin.²³

Uusi rikoslaki vahvistettiin vuonna 1889, mutta se tuli lopulta voimaan vasta vuonna 1894. Vuoden 1889 rikoslaiissa lapsenmurha määriteltiin seuraavasti:

Jos nainen, joka luvattomasta sekaannuksesta on tullut raskaaksi, synnyttäessään taikka kohta sen jälkeen on tahallansa surmannut sikiönsä käymällä siihen käsin, panemalla sen heitteille, tahi laiminlyömällä mitä sen elossa pitämiseksi olisi ollut tarpeen; rangaistakoon lapsenmurhasta kuritushuoneella vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.²⁴

¹⁹ Koskivirta & Matikainen 2019, 223–224.

²⁰ Koskivirta & Matikainen 2019, 225–226.

²¹ Koskivirta & Matikainen 2019, 239–240.

²² Koskivirta & Matikainen 2019, 240–241.

²³ Hietikko 2003, 9.

²⁴ Rikoslaki (39/1889), 22 luku 1 §.

Keskustelu lapsenmurhien ympärillä lisääntyi vuonna 1907 ensimmäisissä eduskuntavaaleissa valittujen naiskansanedustajien tekemien aloitteiden vuoksi. Naisten ja lasten turvattomuus oli naiskansanedustajien mielestä merkittävä ongelma. He jatkoivat aviottomien lasten oikeusturvan parantamisesta käytyä keskustelua, joka oli alkanut jo vuoden 1900 valtiopäivillä. Kansanedustajat antoivat aloitteita jo eduskunnan ensimmäisistä valtiopäivistä lähtien, joissa ehdotettiin aviottoman lapsen perintöoikeuden laajentamista käsittämään myös isän perimisen.²⁵ Naiskansanedustajien tekemiin aloitteisiin kuului myös lapsenmurhatuomioiden lieventäminen. Vuonna 1911 annettiin eduskunnalle esitys lapsenmurhatuomioiden lieventämisestä ja vuoden 1912 valtiopäivillä se otettiin käsittelyyn. Vuonna 1914 vahvistettiin Suomen uusi lapsenmurha-asetus, joka määräsi rangaistukseksi lapsenmurhasta vähintään kolme kuukautta ja enintään kahdeksan vuotta kuritushuonetta.²⁶

3. Lapsenmurhasta syytettyjen naisten taustat

Jokaisessa oikeudenkäynnissä käsiteltiin ainakin lyhyesti naisten elämänvaiheita ennen synnytystä. Naisten historiaa pidettiin selvästi tärkeänä, kun käsiteltiin heidän tekemäänsä rikosta. Tässä luvussa tarkastelenkin tutkimieni naisten taustoja sen perusteella, mitä he kuulusteluissa ja oikeudenkäynnissä kertoivat. Käyn ensin yksitellen läpi jokaisen naisen taustan ja vasta lopuksi analysoin ja vertailen tarinoita laajemmin.

Vuoden 1899 maaliskuussa tuomittu palvelijatar Anna kertoi syntyneensä vuonna 1870. Tarkkaa päivää hän ei itse tiennyt, mutta Tampereen seurakunnan lähettämän asiakirjan mukaan Anna olisi syntynyt joulukuussa. Tämä tarkoittaa, että oikeudenkäynnin ja lapsen syntymän aikaan hän oli 28-vuotias. Anna kertoi olevansa kotoisin Pirkkalasta, jossa hänen vanhempansa edelleen elivät. Hänen vanhempansa olivat torppareita ja heidän luonaan hän oli asunut 18-vuotiaaksi. Anna oli käynyt lapsena sekä kiertöettä rippikoulua ja osasi lukea ja kirjoittaa. Anna oli ollut ensin Pirkkalassa palvelemissa pari vuotta ja tuli sen jälkeen Tampereelle. Hän myös kertoi olevansa sekä naimaton että varaton.²⁷

Vuoden 1901 maaliskuussa tuomittu itsellisen Maria asui Messukylän kylässä. Hän oli syntynyt vuonna 1873, mutta ei muistanut tarkkaa päivää. Oikeuteen toimitetusta mainetodistuksesta selviää, että hän oli syntynyt helmikuussa. Vuonna 1901 hän olisi ollut saman ikäinen kuin Anna oman oikeudenkäyntinsä aikaan, 28-vuotias. Kotoisin hän oli Kurun pitäjältä, mutta ei jostain syystä kertonut mistä kylästä. Hänen vanhempansa olivat itsellisiä ja asuivat edelleen Kurussa. Erikseen mainitaan Marian syntyneen avioliitossa. Vanhempiansa luona Maria oli asunut yksitoistavuotiaaksi asti, jonka jälkeen oli lähtenyt lapsentytöksi Ylöjärvelle, josta oli jonkin ajan kuluttua palannut samanlaisiin

²⁵ Hietikko 2003, 23–24.

²⁶ Hietikko 2003, 30–37.

²⁷ HMA, Ca:09 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 17.3.1889.

tehtäviin kotipitäjäänsä ja viisitoistavuotiaana meni varsinaiseen vuosipalvelukseen. Viimeisenä hän työskenteli piikana talossa Messukylässä. Kuusitoistavuotiaana Maria oli käynyt rippikoulun ja osasi lukea, mutta ei kirjoittaa. Mitään muuta kouluopetusta hän ei ollut saanut. Tampereella hän työskenteli huopatehtaan olkiladossa, johon hän oli tullut vasta muutamia viikkoja aikaisemmin. Hän oli jo ennestään kolmevuotiaan pojan äiti, joka oli myös syntynyt avioliiton ulkopuolella.²⁸ Mainetodistuksesta selviää, että hän oli ollut salavuoteudesta ripitettävänä toukokuussa 1899.²⁹

Palvelijatar Amanda tuomittiin lapsenmurhasta vuoden 1902 lokakuussa. Hän oli syntynyt vuoden 1882 heinäkuussa, joten teon aikaan hän oli 20-vuotias. Kotoisin hän oli Parkanosta. Hän kertoi äitinsä olevan talollisen tytär ja olleensa tämän hoivissa 17- vuotiaaksi asti. Äiti eli vielä Parkanossa yhdessä torppariaviomiehensä ja Amandan alaikäisten velipuolten kanssa. Amandan isästä ei puhuta ja isännimen eli patronyymin sijaan häntä kutsutaan äidinnimellä. Vaikuttaa siltä, että Amanda oli mahdollisesti itsekin avioton lapsi ja hänen äitinsä oli mennyt myöhemmin naimisiin toisen miehen kanssa. Opetusta Amanda oli saanut ainoastaan rippikoulussa, joten hänen kirjoitus- ja lukutaitonsa olivat luultavasti heikot. Ennen Tampereelle tuloaan hän oli palvellut eri paikoissa yhteensä yli kaksi vuotta, viimeiseksi Kiuruvedellä, ja tullut sitten Tampereelle palvelijattareksi reaalityölehtorin taloon. Hän oli vuonna 1900 kauppiaan talossa palvellessaan saanut 80 markan sakot näpistyksestä, jonka oli suorittanut vankeudella.³⁰

Emma sai tuomion lapsenmurhasta kesäkuussa 1905. Hän oli syntynyt vuoden 1880 maaliskuussa, joten oikeudenkäynnin aikaan hän oli 25-vuotias. Emman taustaa ei oikeudenkäynti- tai tutkimuspöytäkirjoissa jostain syystä käsitelty yhtä laajasti kuin muiden naisten. Hänen kerrotaan olevan ”tästä kaupungista.” Koska kotipaikkaa ei muuten mainita, oli hän mahdollisesti Tampereelta kotoisin. Tämä ei kuitenkaan ole varmaa, koska myös esimerkiksi Annan sanotaan olevan ”tästä kaupungista” millä tarkoitettiin hänen olevan Tampereella kirjoilla. Emman koulutusta tai tarkempia tietoja vanhemmista ei kerrota ollenkaan. Hänellä mainitaan olevan veli ja hänen äitinsä olevan iäkäs, sokea ja muutenkin huonossa kunnossa. Hän työskenteli puuvillatehtaan kehruhuoneosastolla.³¹

Vuonna 1906 helmikuussa tuomittiin Iida-niminen nainen. Hän oli syntynyt kesäkuussa 1887, joten oikeudenkäynnin aikaan hän oli 18-vuotias. Kotoisin hän oli Hämeenkyröstä. Kotoaan hän oli lähtenyt jo kahdeksanvuotiaana, mutta tarkempaa syytä ei kerrota. Hän oli ollut Messukylässä piikana eräessä talossa vuoden 1904 marraskuusta seuraavan vuoden kesäkuuhun. Tämän jälkeen Iida muutti

²⁸ HMA, Ca:10 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 8.3.1901.

²⁹ TKA Ca:151 Dombok Brottmåls 1 19.3.1901, § 147.

³⁰ HMA, Ca:12 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 29.10.1902.

³¹ HMA, Ca:15 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 28.6.1905.

Tampereelle ja sai töitä pellavatehtaasta. Samoin kuin Emman kohdalla, myöskään Iidan vanhemmista tai koulutuksesta ei ole pöytäkirjoissa kirjoitettu mitään.³²

Toukokuussa 1908 tuomittiin lapsenmurhasta Hilma-niminen nainen. Hän oli syntynyt vuoden 1887 syyskuussa, joten oikeudenkäyntinsä aikaan hän oli 20-vuotias. Hän oli syntynyt Pälkäneellä, jossa hänen vanhempansa edelleen asuivat. Hilma kertoi isänsä olevan seppä. Hilma oli käynyt rippikoulun sekä kansakoulua kaksi luokkaa ja osasi lukea ja kirjoittaa. Aikaisemmin hän oli palvellut Helsingissä ja viimeiseksi Tampereella Kyttälänkadulla sijainneessa talossa. Palveluksensa jälkeen hän oli saanut töitä puuvillatehtaasta ja kertoi oikeudelle olevansa varaton muuten kuin mitä työllään ansaitsi.³³

Vuoden 1909 heinäkuussa tuomittiin Fanny-niminen nainen. Poliisin kuulustelussa kysyttäessä hän kertoi syntyneensä vuoden 1889 marraskuussa, joten oikeudenkäyntinsä aikaan hän oli 19-vuotias. Kotoisin hän oli Ylistaron kylästä Kokemäen pitäjässä. Hänen isänsä oli mäkitupalainen ja äitinsä oli kuollut jo 13 vuotta aiemmin. Fanny kertoi käyneensä vähän kiertokoulua ja rippikoulun, mutta osasi kuitenkin kirjoittaa. Palveluksessa hän oli ollut jo 11-vuotiaasta saakka useammassa eri paikassa. Hän oli palannut palvelemaan kotipitäjäänsä ja vuoden 1908 kesäkuussa tullut palvelukseen kauppiaille Tampereelle. Tästä palveluspaikasta hän erosi jo viikon jälkeen ja jäi asumaan samassa talossa asuvan työmiehen perheen luokse. Oikeudenkäyntipöytäkirjoissa hänen sanotaan olevan irtolainen.³⁴

Naisten taustoista voi huomata useita yhtäläisyyksiä. He kaikki olivat nuoria, alle 30-vuotiaita. Neljä heistä olivat 20-vuotiaita tai nuorempia, yksi 25-vuotias ja kaksi 28-vuotiasta. Myös heidän asemansa yhteiskunnassa olivat hyvin samanlaiset. Annan vanhemmat olivat torppareita, Marian itsellisiä ja Fannyn mäkitupalaisia. Torppari oli vuokraviljelijä, joka oli vuokrannut asuttavakseen talon ja maata viljeltäväksi maanomistajalta. Mäkitupalainen asui myös vuokraamassaan pienessä talossa, mutta taloon ei kuulunut viljeltävää maata. Itsellinen ei saanut elatusta maanviljelyksestä eikä ollut vaki tuisesti kenenkään palveluksessa, vaan elätti itsensä esimerkiksi käsityöläisenä.³⁵ Hilma kertoi isänsä olevan seppä, mikä ei kerro paljon perheen asuintilanteesta. Naisten perheet eivät omistaneet taloa ja maata, jossa asuivat. Tilattomat olivat usein köyhiä ja yhteiskunnan alinta luokkaa. Emman ja Iidan vanhemmista ei kerrota mitään. Ottaen huomioon heidän työhistoriansa, on todennäköistä, että heidän tilanteensa olivat vastaavanlaiset.

Ainoa poikkeus tutkimieni naisten joukosta oli Amanda. Hän kertoi äitinsä olevan talollisen tytär, eli hänen äitinsä isä tai veli omisti maatilansa ja sitä ympäröivät maat. Toisaalta Amanda on myös tutkimistani naisista ainoa, joka vaikuttaa olleen itsekin avioton lapsi. Tämä saattaa olla myös syy

³² HMA, Ca:16 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 18.2.1906.

³³ HMA, Ca:18 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 4.5.1908.

³⁴ HMA, Ca:19 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 27.7.1909.

³⁵ Tieteen termipankki. Historia: mäkitupalainen, itsellinen & torppari. Luettu 2.1.2020.

siihen, miksi hänen äitinsä talollisen tyttärenä oli nainut torpparin. Avioton lapsi mahdollisesti haittasi hänen mahdollisuuksiaan solmia hyvä avioliitto. Amanda oli myös ainoa, jonka mainitaan syyllistyneen rikokseen aikaisemminkin. Hän oli saanut sakkoja näpistyksestä ja suoritti sen vankeudella. Tästä voi päätellä, että Amandan nuoruus ei ollut muita naisia helpompi. Aviottomana lapsena häneen ja hänen äitiinsä saattoi ehkä kohdistua pilkkaa ja halveksuntaa muilta yhteisön jäseniltä. Hän oli talollisen tyttären, nyt torpparin vaimon, avioton tytär, joten Amandan oli käytännössä samassa tilanteessa kuin muutkin tutkimani naiset.

Tutkimilleni naisille yhteistä oli myös koulutuksen vähyys. Anna ja Fanny olivat molemmat lapsena käyneet kiertö- ja rippikoulua sen verran, että osasivat lukea ja kirjoittaa. Amanda sen sijaan oli käynyt vain rippikoulun, jonka läpäistäkseen hänenkin on täytynyt osata ainakin lukea. Myös Maria oli saanut opetusta vain rippikoulussa, eikä osannut kirjoittaa. Amandan tilanne oli luultavasti samanlainen. Hilma oli käynyt kansakoulua, tosin vain kaksi luokkaa, sekä rippikoulun. Kahden muun naisen koulutustasoa ei pöytäkirjoissa käsitellä, mutta se oli luultavasti samantasoista kuin muidenkin. Kun perheen toimeentulo oli tiukalla, haluttiin lapset mahdollisimman nopeasti töihin ja osallistumaan itsensä elättämiseen. Koulunkäynti olisi vienyt työnteolta aikaa, kun lapsia tarvittiin kipeämmin kotona.

Mahdollisesti Emmaa lukuun ottamatta kaikki naiset olivat kotoisin Tampereen ulkopuolelta. Suurin osa oli kotoisin Tampereen lähikunnista, kuten Pirkkalasta tai Pälkäneeltä. Kauimpaa Tampereelle oli tullut luultavasti Fanny. Hän oli kotoisin Kokemäestä, josta Tampereelle on nykyisiä teitä matkaa vähän alle sata kilometriä. Kirjassaan *Tampereen historia II* Viljo Rasila kutsuu Tamperetta nuorten naisten kaupungiksi. Erityisesti tämä piti paikkansa 1870-luvulla, jolloin 15-29-vuotiaita naisia oli 27,1 % kaupungin väestöstä, mutta vielä 1900-luvullakin luku oli 19,2 %. Lähes viidesosa kaupungin väestöstä oli siis 15-29-vuotiaita naisia, johon ryhmään myös tutkimani naiset kuuluivat.³⁶

Tampereen väestö kasvoi nopeasti, kun kaupunkiin muutti ihmisiä muualta Suomesta, yleensä Tampereen lähikunnista. Muuttajia, erityisesti nuoria, Tampereelle houkuttelivat kaupungin monet tehtaot, jotka tarvitsivat jatkuvasti uutta työvoimaa. Kaupungissa oli myös runsaasti yrityksiä ja varakkaampia talouksia, joissa oli tarvetta piiloille. Rasilan mukaan tyypillisin muuttaja 1800-luvun jälkipuoliskolla oli Tampereen lähiympäristöstä tuleva piika taikka torpparin tai itsellisen tytär, joka tuli työhön tehtaaseen.³⁷ Rasilan määritelmä pitää paikkansa myös tutkimieni naisten kohdalla, sillä heistä jokainen sopii hänen mainitsemaansa muottiin. Tarkastelemani naiset olivat siis hyvin tyypillisiä aikansa naisia Tampereella. Heistä moni oli Tampereelle muutettuaan saanut töitä tehtaasta, kun taas esimerkiksi Anna päätyi palvelijaksi hotelliin.

³⁶ Rasila 1984, 219–221.

³⁷ Rasila 1984, 213–217.

Mielenkiintoista on, että tutkimistani seitsemästä naisesta ainakin kuusi on Tampereen ulkopuolelta. Syynä on varmasti osittain ulkopaikkakunnilta muuttaneiden suuri osuus väestöstä ylipäättään. On vaikea sanoa, altistiko kaupunkiin muuttaminen kauas läheisistä naisen aviottomaan suhteeseen ja lapsensa surmaamiseen. Voisi kuvitella, että nuori nainen uudessa paikassa kaukana kotoa oli haavoittuvaisemmassa asemassa kuin monet muut. Tutkimuspöytäkirjan mukaan Maria kertoi salanneensa raskautensa muilta ihmisiltä, koska ”vastaajalla ei ollut keitään sellaisia tuttaviahenkilöitä, joiden vastaaja olisi arvellut ottavan osaa vastaajan tilaan.”³⁸ Ei ole vaikea kuvitella kuinka yksinäistä vasta kaupunkiin tulleen ihmisen elämä saattoi olla. Ainakin Maria oli ilmeisesti kokenut joutuneensa huolehtimaan raskaudestaan yksin, koska ei ollut läheisiä ihmisiä, joille hän olisi voinut kertoa.

4. ”Luvaton sekaannus”

Lapsenmurha oli tutkimanani aikakautena yksinomaan aviottomien äitien rikos, kun taas naimisissa oleva äiti olisi luultavasti saanut tuomion murhasta tai taposta. Niinpä myös kaikki tutkimani naiset olivat synnytyksen ja oikeudenkäyntinsä aikana naimattomia. Lapsi oli saanut alkunsa avioliiton ulkopuolisesta suhteesta ja pöytäkirjoissa avioliiton ulkopuoliseen seksiin viitataan termillä ”luvaton sekaannus.” Avioton seksuaalisuus ei ollut pelkästään moraalitonta tai häpeän aihe, vaan myös rikos, josta mies saattoi saada neljäkymmentä ja nainen kaksikymmentä markkaa sakkoja.³⁹ Vaikka tämä pykälä on vuoden 1889 rikoslaista, salavuoteuteen syyllistyneen saivat harvoin sakkoja. Esimerkiksi yhdessäkään tutkimani naisen oikeudenkäynnissä ei mainittu, että syytetylle olisi määrätty sakkoja salavuoteudesta. Vaikka lakia ei aktiivisesti valvottu tai toimeenpantu, sen olemassaolo kuvaa hyvin tuon ajan käsitystä aviottomasta seksuaalisuudesta.

Paheksunnasta ja hedelmöittymisen riskistä huolimatta avioton seksuaalisuus ei ollut harvinaista 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Suomessa. Olosuhteet raskaaksi tulon ympärillä ja isän henkilöllisyys saattoivat olla tekijöitä, jotka vaikuttivat naisten päätökseen surmata lapsensa. Vaikka lapsenmurhatapausten pöytäkirjoissa ei juuri keskitytty siihen, miten nainen oli tullut raskaaksi, on selvää, että kuulusteluissa asiasta kysyttiin. Tutkimistani naisista lähes jokainen oli kertonut ainakin lyhyesti, milloin oli tullut raskaaksi ja joissakin tapauksissa myös lapsen isän henkilöllisyyden.

Anna kertoi raskaaksi tulemisestaan hyvin lyhyesti. Hän oli tullut Tampereelle hotelliin palvelijaksi vuoden 1898 syyskuun alussa ja tullut raskaaksi joko syys- tai lokakuussa.⁴⁰ Lapsen isästä hän ei puhunut mitään eikä pöytäkirjoissa ole merkintää siitä, että asiasta olisi häneltä kysytty. Kyseessä tuskin oli kovin pitkäaikainen suhde, koska hän oli tullut raskaaksi niin nopeasti tulonsa jälkeen eikä isästä puhuta mitään.

³⁸ HMA, Ca:10 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 8.3.1901.

³⁹ Rikoslaki 1889/39, 20 luku 9 §.

⁴⁰ HMA, Ca:09 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 17.03.1889.

Marian tapausta käsittelevissä pöytäkirjoissa ei mainita milloin hän oli tullut raskaaksi, mutta koska hän synnytti helmikuun loppupuolella, ajankohta oli todennäköisesti alkukesä. Raskaaksi hän oli tullut palveluksessaan Messukylässä eräässä talossa ja lapsen isä oli talon renki.⁴¹ Renkien ja piikojen väliset seurustelusuhteet olivat varmasti hyvin tyypillisiä, sillä he olivat samaa yhteiskuntaluokkaa ja heidän mahdollisuutensa tavata toisiaan hyvät.

Myöskään Amandaa käsittelevissä pöytäkirjoissa ei kerrota milloin ja missä hän tarkalleen oli tullut raskaaksi. Ennen Tampereelle tuloaan hän oli palvellut viisi kuukautta Kiuruvedellä, tullut Tampereelle syyskuun alussa ja synnyttänyt lokakuun lopussa. Raskaaksi hän oli tullut luultavasti Kiuruvedeltä edeltäneessä palveluspaikassa. Kuulustelussa Amanda kertoi, että hänen sulhasensa oli kieltänyt olevansa lapsen isä ja hylännyt hänet.⁴² Jos Messukylässä työskennelleitä ei lasketa, oli Amanda ilmeisesti naisista ainoa, joka oli raskaana jo ennen Tampereelle tuloaan.

Emma kertoi kuulustelussa tulleen raskaaksi vuoden 1904 syyskuussa ja mainitsi myös miehen nimen. Mies oli siinä vaiheessa Emman mukaan muuttanut jo Yhdysvaltoihin.⁴³ Pöytäkirjoissa ei kerrota, minkä laatuinen heidän suhteensa oli tai tiesikö mies Emman raskaudesta. On vaikea sanoa, oliko kyse hylkäämisestä kuten Amandan tapauksessa, vai oliko mies vain sattunut lähtemään maasta ennen kuin sai tietää tulevasta lapsesta.

Vuoden 1908 oikeudenkäynnissä Hilma taas kertoi tavanneensa erään konepajantyömiehen ollessaan palveluksessa Tampereella. Miehen henkilöllisyyden hän halusi pitää omana tietonaan. Kuulustelussa hän oli kertonut hieman muita naisia tarkemmin suhteestaan ja raskaaksi tulostaan:

Mies oli alkanut hänen kanssaan silloin tällöin kahden kesken seurustella, lähennellyt vihdoin niin pitkälle, ei kuitenkaan avioliittolupauksilla, että kertoja oli taipunut hänen kanssaan parittelemaan, että jonkun kerran toistettuaan tällaisen sekaannuksen, oli kertoja sanotussa elokuussa hedelmöittänyt.⁴⁴

Lapsen isä oli ainoa henkilö, jolle Hilma kertoi raskaudestaan, mutta mies ei ollut asiasta puhunut enempää.⁴⁵ Mielenkiintoinen on myös erillinen huomautus siitä, että seurustelu ja lähentely ei ollut sisältänyt avioliittolupauksia. Sama toistui vuotta myöhemmin tuomitun Fannyn kertomuksessa: hän oli tavannut edellisessä palveluspaikassaan koneenkäyttäjän, jonka kanssa oli maannut, ei kuitenkaan avioliittotarkoituksessa. Fanny kuulusteluissa väitti, että hänen tarkoituksenaan oli lähettää lapsi

⁴¹ HMA, Ca:10 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 8.3.1901.

⁴² TKA Ca:162 Dombok Brottmåls 3 15.11.1902, § 692.

⁴³ HMA, Ca:15 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 28.6.1905.

⁴⁴ TKA, Ca:189 Tuomiokirja, riita- ja rikosasiat 2 5.5.1908, § 725.

⁴⁵ TKA, Ca:189 Tuomiokirja, riita- ja rikosasiat 2 5.5.1908, § 725.

muutaman kuukauden jälkeen isälleen.⁴⁶ On mahdollista, että heidän välinsä olivat läheiset, vaikka avioliitosta ei ollut puhuttu.

Avioliittoaikeiden mahdollisuus raskauteen johtaneena tekijänä esiintyy suoraan mainittuna ainakin kolmessa tutkimassani tapauksessa: Amandan, Hilman ja Fannyn. Sekä Hilma että Fanny mainitsevat, ettei heidän seurustelunsa lastensa isien kanssa ollut avioliittotarkoituksessa. Amanda taas viittasi lapsensa isään termillä sulhanen. Puhekielessä sulhanen saattaa tosin tarkoittaa myös seurustelukumppania yleisesti. Amanda on tutkimistani naisista ainoa, joka käytti isästä sulhanen-nimitystä ja sanoi suoraan miehen hylänneen hänet. Tämä kertoo pidempiaikaisemmasta suhteesta kuin muiden naisten kohdalla, mahdollisesti jopa avioliittolupauksesta.

Avioliiton ulkopuolista seksuaalisuutta paheksuttiin, mutta vanhan suomalaisen ajatustavan mukaan yhteinen elämä alkoi jo kihlauksesta. Niinpä kihloissa olevan parin välinen seksuaalisuus oli ainoa hyväksytty poikkeus. Ei ollut harvinaista, että maaseudulla pariskunnan mennessä naimisiin morsian oli jo selkeästi raskaana. Kihloissa olevien pariskuntien välinen seksuaalisuhde ei ollut varsinaisesti sallittu, mutta käytännössä suhteet hyväksyttiin, kunhan ne kytkeytyivät tulevaan avioliittoon. Viimeistään pariskunta meni yleensä naimisiin yhteisön painostuksesta siinä vaiheessa, kun nainen tuli raskaaksi.⁴⁷ Pirjo Markkolan mukaan Hämeen maaseudun piiosta kolmasosa synnyttikin aviottoman lapsen, kun Tampereen tehtaantyöntekijöistä naimattomia äitejä oli kuudesosa.⁴⁸ Maaseudulla aviottomat suhteet olivat varmaankin kaupunkia yleisempiä, jos kihloissa olevan parin suhde hyväksyttiin. Piiat saattoivat olla myös haavoittuvaisempia painostukselle, koska isännällä oli valta erottaa heidät.

Joskus mies saattoi luvata mennä naisen kanssa naimisiin saadakseen tämän suostumaan yhdyntään, mutta pyörsikin myöhemmin lupauksensa. Tällöin nainen ja suhteesta mahdollisesti syntynyt lapsi jäivät häpeään. Väitöskirjassaan *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla* Pasi Saarimäki käsittelee useita eri tapauksia, joissa mies oli avioliittolupauksista huolimatta hylännyt naisen tämän tultua raskaaksi.⁴⁹

On mahdollista, että Amanda oli yksi näistä hylätyistä naisista, koska hän kuulustelussa kutsui miestä sulhasekseen ja kertoi tämän jättäneen hänet kuultuaan raskaudesta. Hänen tarinansa on hyvin samanlainen, kuin Saarimäen käsittelemät. Se, että Hilman ja Fannyn pöytäkirjoissa mainitaan erikseen, että he eivät olleet suostuneet yhdyntään miesten avioliittolupauksen vuoksi, kertoo että ongelma oli olemassa ja se tiedostettiin. Tällaisessa tapauksessa nainen olisi todennäköisesti nähty uhrina sen sijaan, että hän oli syyllistynyt salavuoteuteen.

⁴⁶ TKA, Ca:194 Tuomiokirja, riita- ja rikosasiat 3 3.7.1909, § 1070.

⁴⁷ Saarimäki 2010, 49–51, Saarimäki 2010, 52–54.

⁴⁸ Markkola 1995, 60–61.

⁴⁹ Saarimäki 2010, 71.

Kaikista suurimpaan rooliin isän henkilöllisyys nousi vuoden 1906 oikeudenkäynnissä, jolloin Iida tuomittiin lapsenmurhasta ja Laina-niminen nainen avunannosta. Iida kertoi tulleen raskaaksi palveluspaikassaan Messukylässä Pietilän talossa ja lapsen isä oli talon naimaton isäntä. Laina, joka oli palvellut samaan aikaan samassa talossa, kertoi lisäksi isännän olleen hyvin irstas ja yrittäneen maata myös hänet. Naiset olivat keskenään puhuneet Iidan raskaudesta, joka oli tapahtunut yhdestä ”parittelukerrasta” keskellä päivää kenenkään muun tietämättä.⁵⁰

Lapsen isän henkilöllisyyttä käsiteltiin kyseisessä oikeudenkäynnissä laajasti, sillä Laina ja eräs toinen heidän kanssaan asunut nainen väittivät isännän käskeneen Iidaa keskeyttämään raskautensa. Lainan mukaan Iida oli kertonut saaneensa isännältä pullollisen elohopeaa ja tämän käskystä nauttinut sen syntymättömän lapsensa surmaamiseksi. Heidän kanssaan asunut nainen kertoi, että isäntä olisi kirjeessä kehottanut Iidaa juomaan lähettämänsä lääkkeen. Nainen kertoi myöhemmin nähneensä elohopeaa sisältäneen pullon ja piilottaneensa sen. Iida kielsi jyrkästi koskaan vastaanottaneensa tai juoneensa elohopeaa. Kerran kun toinen naisista oli häneltä kysynyt, oliko hän raskaana, Iida oli vitsinä vastannut ”*en minä ole siitä alkaen raskaana ollut, kun sain Pietilältä elohopeata, joka vei kesken.*” Hän arveli naisen ottaneen vitsin todesta.⁵¹

Kuulustelussa ja oikeudenkäynnissä mainittu Pietilän isäntä kielsi jyrkästi paitsi lähettäneensä elohopeaa myös koskaan olleensa sukupuoliyhteydessä Iidan kanssa tai edes tienneensä raskaudesta. Hänen versionsa tapahtumista oli, että hänen palveluksessaan ollessaan Iida ja Laina olivat usein kielloista huolimatta viettäneet yönsä talon sivurakennuksessa sen sijaan, että olisivat nukkuneet tuvassa muiden kanssa. Huhun mukaan heidän luonaan olisi käynyt myös miesvieraita. Iida ja Laina myönsivät tämän, mutta väittivät, että he olivat rakennuksessa tehdäkseen käsitöitään muiden unta häiritsemättä. Heitä tervehtimässä käyneiden poikien kanssa ei ollut tapahtunut mitään sopimatonta. Useiden huomautusten jälkeen isäntä oli joutunut erottamaan molemmat naiset. Lähtiessään Iida oli isännän mukaan vannonut kosta, mistä syystä hän nyt väitti isäntää lapsensa isäksi. Toisen paikalla olleen piian mukaan Iidan uhkaus koski kuitenkin vain koko vuoden palkan perimistä.⁵²

Isännän ja tämän palveluksessa olevan piian väliseen salavuoteuteen suhtauduttiin vakavammin kuin muiden ihmisten. Tällaisen suhteen miellettiin olevan isännän patriarkaalisen vallan väärinkäyttöä. Isännän korkeampi asema mahdollisti piian seksuaalisen hyväksikäytön. Isäntä saattoi painostaa piikansa yhdyntään negatiivisilla seurauksilla, esimerkiksi työpaikan menetyksellä. 1800-1900-lukujen vaihteessa sivistyneistökin otti kantaa talollisten käytökseen.⁵³

⁵⁰ HMA, Ca:16 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 18.2.1906.

⁵¹ HMA, Ca:16 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 18.2.1906.

⁵² TKA Cb:9 Riita- ja rikosasiain tuomiokirja 23.2.1906 & 9.3.1906, § 197, 252.

⁵³ Saarimäki 2010, 79–84.

Lausunnossaan Laina kuvaili isäntää irstaaksi ja kertoi tämän yrittäneen maata hänetkin. Tämä antaa kuvan siitä, että talon isäntä olisi yrittänyt käyttää palkollisiaan hyväkseen, painostamalla tai jopa pakottamalla seksuaalisuhteeseen. Piian tultua raskaaksi hän oli erottanut tämän tarjoamatta mitään apua lapsen elatukseen. On ymmärrettävää, että isäntä olisi näin negatiivisen leiman välttääkseen kieltänyt olevansa lapsen isä. Tällaiset väitökset olivat suuri uhka isännän maineelle, vaikka tapaukseen ei olisikaan liittynyt lapsenmurhaa ja mahdollista osuutta siihen.

Myös isännän versio tapahtumista, jossa Iida olisi tullut raskaaksi jonkun salaa tapaamansa miehen kanssa, on hyvin mahdollinen. Huhu siitä, että Iida ja Laina ottivat öisin vastaan miesvieraita sivurakennuksessa muistuttaa yöstelyä. Saarimäen mukaan yöstelyllä tarkoitettiin poikien öisiä vierailuja tyttöjen luokse heidän makuupaikkoihinsa. Erityisen suosittua yöstely oli Pohjanmaalla, jossa se oli järjestäytyntä ja yhteisön hyväksymä mutta säätelemä tapa, jolla oli tarkoitus tuottaa avioliittoja. Miehet liikkuvat tällöin isossa joukossa ja noudattivat tiettyjä sääntöjä ja perinteitä. Yksittäisten miesten harjoittamana yöstely oli 1800- ja 1900-luvun vaihteessa tullut tunnetuksi lähes kaikkialla Suomessa. Tällöin miehet liikkuvat yksin tai toverin kanssa ja vierailut olivat usein salaisia, koska naisen vanhemmat eivät yleensä yövieraita hyväksyneet.⁵⁴

Yleensä yöstelyyn ei liittynyt mitään seksuaalista. Tapaamista rajoittivat useat tiukat käyttäytymissäännöt, jotka olisivat estäneet tilanteen etenemisen sukupuoliyhdyntään. Säännöt määrittelivät, miten pariskunta sai kahden kesken nukkua, riisua vaatteitaan tai koskettaa, ja sääntöjen rikkomista olisi nuorisoyhteisössä pidetty raskauttavana. Aina näitä sääntöjä ei kuitenkaan noudatettu, ja Saarimäki tuo tutkimuksessaan esille useita eri tapauksia, jossa yöstely oli johtanut yhdyntään.⁵⁵ On mahdollista, että tällaista yksittäisten nuorten harjoittamaa yöstelyä olisi esiintynyt myös Messukylän alueella. Iida ja Laina saattoivat ottaa vastaan yöstelykierroksella olleita miesvieraita, ja tapaaminen olisi Iidan kohdalla johtanut raskaaksi tulemiseen.

Sata vuotta myöhemmin oikeudenpöytäkirjoja tutkimalla on mahdotonta sanoa, kuka lopulta oli Iidan lapsen isä, kun kaikilla osapuolilla ja todistajilla oli erilainen versio tapahtumista. Molemmat vaihtoehdot olisivat hyvin tyypillisiä 1900-luvun alun suomalaiselle piialle. Joka tapauksessa oikeus katsoi, että isännän osuutta Iidan raskauteen ja lapsen kuolemaan ei voitu varmuudella näyttää todeksi ja syytteistä luovuttiin hänen kohdallaan. Ainakin pieni epäily isännän tarinan totuudenmukaisuudesta saattoi kuitenkin jäädä. Isäntä oli pyytänyt, että hänen oikeudenkäyntikulunsa olisivat menneet Iidan ja Lainan maksettavaksi heidän väärän syytöksensä takia. Oikeus kieltäytyi toteuttamasta pyyntöä ja määräsi, että isännän tulisi ”asian luonteen nähden itse kärsiä kulunsa.”⁵⁶

⁵⁴ Saarimäki 2010, 56–57; Sarmela 2007, 70–72.

⁵⁵ Saarimäki 2010, 58. Saarimäki 2010, 59–60.

⁵⁶ TKA Cb:9 Riita- ja rikosasiain tuomiokirja 9.3.1906, § 252.

5. Lapsenmurhien syyt

5.1 Häpeä

1800-luvun aikana erityisesti naisen sukupuolisiveyttä pidettiin tärkeänä. Perheestä tuli vuosisadan aikana ihanne, johon kuuluivat vanhemmat ja heidän yhteiset, avioliitossa syntyneet lapsensa. Esimerkiksi J. V. Snellman puolusti 1840-luvulla ydinperherakennetta yhteiskunnan tapojen ja lakien olennaisena ylläpitäjänä, välittäjänä ja osana.⁵⁷ Snellmanin näkemyksen mukaan yhteiskunta jaettiin maskuliiniseen valtioon, jossa miehet muuttivat kansakunnan lakeja ja tapoja. Tästä erillisenä oli feminiininen perhe-elämä, jossa naiset vaalivat siveellisyyden välitöntä perustaa. Naiset olivat uuden sukupolven äiteinä ja kasvattajina porvarillisen yhteiskuntajärjestelmän moraalinen selkäranka.⁵⁸ Äitiyden ihannointiin yhdistettiin usein naisten oletettu epäseksuaalisuus ja naiset, jotka poikkesivat näistä ihanteista, leimattiin epäsiveellisiksi.⁵⁹

Pohjola-Vilkunan mukaan häpeä on johtunut sekä virallisesta että epävirallisesta sosiaalisesta kontrollista ja naimattomat naiset ovat olleet tarkimman valvonnan kohteena. Jos joku nainen sai aviottoman lapsen, siitä puhuttiin yhteisössä ja koko perhe sai kärsiä häpeästä. Piikojen seksuaalisuutta kontrolloitiin laittamalla heidät nukkumaan samaan huoneeseen emännän tai muun talonväen kanssa.⁶⁰ Pohjola-Vilkunan käsittelemä naisten kontrolloiminen esiintyy myös omassa aineistossani. Esimerkiksi Iida ja Laina erotettiin palveluspaikastaan, kun he kieltäytyivät tottelemasta isännän käskyä pysyä öisin tuvassa muiden kanssa.

Erityisen negatiivisesti esiaviolliseen ja aviottomaan seksuaalisuuteen suhtautui kirkko. Seksuaalinen kanssakäyminen oli hyväksyttyä ainoastaan avioliitossa. Kinkereillä seurakunnan jäsenet saattoivat tuoda esiin, kuinka monta aviotonta lasta oli syntynyt sitten edellisten kinkereiden.⁶¹ Seurakunnassa kirkkoherra saattoi myös nuhdella seurakuntalaista, jonka ajateltiin elävän paheellista elämää. Aviottoman lapsen synnyttäneet äidit joutuivat lisäksi käymään ripittäytymässä synnytyksen jälkeen. Ripittämisessä tunnustettiin ensin synnit ja ripittäjältä otettiin vastaan synninpäästö. Tällöin hän myös pääsi takaisin seurakunnan yhteyteen ja sai nauttia taas ehtoollista.⁶² Tällainen nuhtelu ja ripitys on saattanut olla nöyryyttävää ja ahdistavaa monille naisille. Kirkkoherra on ollut yksi tärkeimpiä auktoriteetteja, ja nuhtelut ovat tuskin jääneet kokonaan kahdenkeskiseksi.

Yhteisön normien kannalta aviottoman lapsen saaminen oli negatiivinen asia, mutta Saarimäen mukaan suhtautuminen oli yhteisössä vaihtelevaa kirkkoa lukuun ottamatta. Hänen mukaansa aviottomaan lapseen

⁵⁷ Pulkkinen 2011, 49.

⁵⁸ Jalava 2011, 99.

⁵⁹ Nousiainen & Pylkkänen 2001, 183.

⁶⁰ Pohjola-Vilkuna 1995, 116–117.

⁶¹ Saarimäki 2010, 123.

⁶² Saarimäki 2010, 139–140.

olisi suhtauduttu ymmärtäväisemmin kuin naiset itse olisivat ennen lapsen syntymää uskoneet. Naisen mahdollisuudet avioliittoon huononivat, mutta äitiä ei esimerkiksi yleensä ajettu pois yhteisöstä tai vanhempiensa luota. Palveluspaikassa synnyttäneeseen piikaan saatettiin suhtautua negatiivisesti, mutta heitäkään ei automaattisesti erotettu.⁶³

Oma tutkielmani tukee ainakin osittain Saarimäen näkemystä. Kaikissa tutkimissani tapauksissa ainakin joku naisen lähipiiristä tiesi tämän olevan raskaana. Esimerkiksi Hilmalta oli hänen palveluspaikkansa emäntä synnytystä edeltäneenä päivänä kysynyt, oliko hän raskaana. Hilma oli kieltänyt asian, mutta raskaus oli sen verran näkyvä, ettei isäntäväki häntä uskonut.⁶⁴ Muidenkin naisten työpaikoilla heidän raskautensa oli suosittu huhujen ja keskustelunaihe, ja sen todenperäisyydestä usein kysyttiin. Tästä huolimatta pöytäkirjoissa ei juuri ilmene aviottoman raskauden suoraa paheksuntaa, paitsi varsinaisen lapsenmurhan kohdalla.

Tutkimani naiset olivat raskaudestaan tietoisia ja yrittivät aktiivisesti peittää tilansa muilta ihmisiltä esimerkiksi vaatteilla ja välttelemällä riisuutumista muiden edessä. Tästä huolimatta yhdessäkään tutkimassani tapauksessa naiset eivät onnistuneet piilottamaan asiaa kaikilta, vaan heidän työtoverinsa, työnantajansa tai isännöitsijänsä huomasivat raskauden. Asiasta kysyttäessä naiset yleensä vastasivat kieltävästi ja yrittivät selittää raskauden merkkejä. Kahdessa tapauksessa toinen nainen pyysi saada nähdä rinnat, jotta voisi varmistua siitä, että raskautensa kieltänyt puhui totta. Raskauden peittely kertoo siitä, että ainakin jollain tasolla kaikki tutkimani naiset pelkäsivät yhteisön suhtautumista heidän tilaansa.

Amanda oli naisista ainoa, joka erotettiin palveluspaikastaan raskautensa vuoksi. Hänen työnantajansa reaalityölehtori kertoi, *”että syytetty, kun hänen raskautensa oli silminnähtävä, mutta hän yhtä kaikki oli sen todistajan vaimolle kieltänyt, oli syytetty sanottu irti palveluksestaan tämän marraskuun 1. päivästä.”* Amanda synnytti kuitenkin jo lokakuun puolivälissä, joten hänen palveluksensa ei ehtinyt vielä loppua.⁶⁵ Amanda oli tullut palvelukseen vain noin kuukautta aiemmin, jolloin hänen raskautensa oli luultavasti lähes yhtä helposti havaittavissa. Tästä huolimatta hänet palkattiin. Vaikuttaa siltä, että hänenkään kohdallaan irtisanomisen syynä ei välttämättä ollut raskaus itsessään, vaan valehteleminen.

On mahdollista, että naisiin kohdistuneista ilkeämmistä kommentteista tai juoruista ei haluttu kuulustelijalle tai oikeudelle kertoa. Pöytäkirjojen avulla on myös vaikea sanoa, millä sanoilla asiasta on kysytty ja on mahdollista, että myöhemmän lukijan saama kuva tilanteesta ei ole todenmukainen. Näennäisestä hyväksynnästä huolimatta yhteiskunnan reaktiota ja paheksuntaa joka tapauksessa selvästi pelättiin. Kaksi tutkimaani naista, Anna ja Maria, mainitsivat suoraan häpeän tekonsa yhdeksi motiiviksi.

⁶³ Saarimäki 2010, 108–110.

⁶⁴ TKA, Ca:189 Tuomiokirja, riita- ja rikosasiat 2 5.5.1908, § 725.

⁶⁵ HMA, Ca:12 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 29.10.1902.

Työtoverien kysyessä Anna oli jyrkästi kieltänyt raskautensa useaan kertaan ja yrittänyt piilotella tilaansa kiristämällä kureliivejään ja riisumalla vaatteensa vasta peitteen alla. Yksi toisista palvelijoista oli jopa pyytänyt saada nähdä Annan rinnat, mihin tämä ei ollut suostunut. Kuulusteluissa Anna kertoi tappaneensa lapsensa, koska *”häpesi palvelustovereitaan, joille oli kieltänyt olevansa raskaana, vaikka ne hänelle sitä puhuivat.”* Anna oli aikaisemmin irtisanottu palveluspaikastaan ja hänen oli määrä muuttaa pois kuun lopussa. Hän ei ollut odottanut lapsen syntyvän ennen poismuuttoaan.⁶⁶ Työtoverit saattoivat olla hänelle läheisimmät ihmiset Tampereella ja siten suurin osa mahdollisesta paheksunnasta olisi tullut heidän taholtaan, varsinkin kun hän oli toistuvasti kiistänyt raskautensa. Joka tapauksessa hän pelkäsi heidän arvosteluaan niin paljon, että nimesi sen yhdeksi lapsenmurhan motiiveista.

Marian tapauksessa pelko ympäröivän yhteisön reaktiosta tulee selkeämmin esiin. Poliisin kuulustelussa hän kertoi, että *”välttääkseen ihmisten ylenkatseen ja varsinkin vanhempainsa, joilla ennestään on jo hoidettavana Marian kolmen vuoden vanha äpärälapsi, hänen kauttansa kärsimään enempää murhetta, rupesi nyt ajattelemaan keinoa, miten saisi syntyvän lapsen hengiltä pois.”* Maria nimeää suoraan ihmisten ylenkatseen yhdeksi motiivikseen, josta hänellä oli jo yhden aviottoman lapsen äitinä varmasti kokemusta.⁶⁷ Hän oli jo yhden kerran kokenut tämän ylenkatseen ja kirkon paheksunnan, eikä halunnut käydä sitä läpi uudestaan. Saarimäen mukaan siinä missä yhden aviottoman lapsen äitiin saatettiin suhtautua ymmärtäväisesti, useampi lapsi saattoi aiheuttaa jo julkista paheksuntaa ja jopa nimittelyä yhteisössä. Avioliittomahdollisuudet huononivat entisestään. Jos lapsia oli useamman miehen kanssa, saattoi nainen myös leimautua ”kylähuoraksi.”⁶⁸ Marian toinen lapsi olisi tehnyt hänen tilanteestaan vieläkin vaikeamman ja suhtautuminen muun yhteisön taholta olisi ollut aikaisempaa tuomitsevampi. Hän saattoi siis pelätä toisen lapsensa syntymää enemmän kuin esikoisensa.

5.2 Huoli toimeentulosta

Häpeän lisäksi taloudelliset ongelmat olivat tärkeä vaikuttaja luultavasti jokaisen tutkimani tapauksen taustalla, vaikka niitä ei olisikaan suoraan mainittu. Kaikki tutkimani naiset olivat tilattomien, sosiaaliselta asemaltaan alempana olevien jälkeläisiä. He eivät omistaneet taloa ja maita, jossa asuivat. Naiset itsekin olivat kaikki joko palvelijoita tai tehtaantyöntekijöitä, joiden palkalla olisi ollut vaikea elättää itsensä lisäksi lapsi.

Tehtaissa työpäivät olivat pitkiä. Esimerkiksi Finlaysonilla vuonna 1897 päivätyö alkoi kello kuusi aamulla ja jatkui seitsemään illalla. Välillä oli kaksi ruokatuntia, joten varsinaisen työpäivän pituudeksi tuli yksitoista tuntia. Työpäivää Finlaysonilla lyhennettiin niin, että vuonna 1904 viikkotuntien määrä oli 57, mikä merkitsi kymmenen tunnin normaalipäivää. Useimmissa muissa tehtaissa työviikon pituus oli

⁶⁶ HMA, Ca:09 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 17.03.1889.

⁶⁷ HMA, Ca:10 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 8.3.1901.

⁶⁸ Saarimäki 2010, 115–119.

edelleen vähintään 60 tuntia. Keskimääräinen päiväpalkka vuonna 1900 oli esimerkiksi Finlaysonilla 2,27 markkaa ja pellavatehtaalla vain 1,78 markkaa. Naisten työaika oli sama kuin miesten, mutta heidän palkkatasonsa oli yleisesti paljon alhaisempi.⁶⁹ Palkoillaan naisten piti kattaa ruokakulut, vuokra, vaatetus, mahdollinen lapsenhoitomaksu ja mitä lisäkustannuksia heillä sattui olemaan. Elintaso ei ollut kovin korkea, varsinkin jos naisen piti elättää myös lapsi.

Tehtaassa työskentelevillä aviottomilla äideillä oli luonnollisesti ongelmia. Heidän oli elätettävä itsensä ja lapsensa, mutta heidän oli myös työn ajaksi saatava hoitopaikka lapselleen. Tampereelle perustettiin 1881 työkoti, jossa lapset saivat ruokaa työtä vastaan. Ne eivät kuitenkaan sopineet pienille lapsille, eikä aviottomia lapsia niihin edes suvaittu.⁷⁰ Jos äiti ei voinut antaa lasta omien vanhempiansa hoidettavaksi, tavallisin ratkaisu oli antaa lapsi jonkun naapurin vaimon huostaan maksua vastaan.⁷¹

Toisinaan äidillä saattoi olla vaikeuksia maksaa lapsensa hoidosta. Etsiessäni tutkielmaani sopivia lapsenmurhatapauksia, löysin erään oikeusjutun vuodelta 1899, jossa avioton äiti oli surmannut parivuotiaan tyttärensä. Hän oli töissä tehtaassa, mutta ei pystynyt enää maksamaan lapsen hoitajalle. Sen sijaan että hän olisi jättänyt tyttärensä koko päiväksi heitteille, hän ajatteli, että kuolema olisi lapselle parempi.⁷² Tapaus ei vastaa lapsen iän vuoksi lapsenmurhan määritelmää, mutta on hyvä esimerkki siitä, minkälaiset vaikeudet kuuluivat aviottoman äidin ja lapsen elämään.

Ei ole yllättävää, että huoli taloudesta mainitaan suoraan lapsenmurhan motiiviksi muutamassa tutkimassani tapauksessa. Marialla oli jo ennestään yksi avioton lapsi, joka oli hoidossa hänen vanhempiansa luona. Hän kertoi kuulustelussa surmanneensa toisen lapsensa, koska ei halunnut tuottaa vanhemmilleen enempää murhetta.⁷³ Hänen vanhempansa olivat itsellisiä, joten murhetta olisi varmaan tuottanut häpeän lisäksi elätettävien kasvava lukumäärä. Huopatehtaan työntekijänä Maria olisi tuskin voinut avustaa lapsiaan rahallisesti kovin paljon.

Amanda oli joutunut sulhasensa hylkäämäksi, mies kielsi olevansa lapsen isä eikä suostunut osallistumaan lapsen elatukseen. Eräälle todistajalle Amanda oli kertonut suunnittelevansa lapsensa tappamista, sillä pelkäsi, ettei voisi yksin sitä elättää. Synnytystä edeltävänä päivänä hänet vielä irtisanottiin palveluspaikastaan, joten hän oli menettänyt samalla ainoan tulonlähteensä.⁷⁴ Amandan äiti oli naimisissa torpparin kanssa ja Amandan velipuolet olivat vielä alaikäisiä, joten heilläkään ei välttämättä ollut mahdollisuuksia auttaa.

⁶⁹ Rasila 1984, 262–264.

⁷⁰ Pulma & Turpeinen 1992, 94–95.

⁷¹ Rasila 1984, 265.

⁷² TKA, Ca:133 Dombok Brottmåls 5 3.10.1899 § 1656.

⁷³ HMA, Ca:10 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 8.3.1901.

⁷⁴ TKA, Ca:162 Dombok Brottmåls 3 31.10.1899 § 692.

Vaikka muut tutkimani naiset eivät suoraan mainitse huolta lapsen elättämisestä, on asia varmasti käynyt heistä useimpien ajatuksissa. He olivat saattaneet työpaikoillaan nähdä tai tuntea naisia, joilla oli aviottomia lapsia tai kuulla muilta, minkälaista heidän elämänsä oli. Raskaaksi tuleminen ilman aviomiehen tai muiden läheisten tukea on varmasti vaikuttanut epätoivoiselta tilanteelta, jota on haluttu kaikin keinoin välttää.

5.3 Henkilökohtaiset syyt

Häpeän ja taloudellisten syiden lisäksi jokaisella naisella oli luonnollisesti omat henkilökohtaiset syyt lapsensa surmaamiseen. Tampereella vuosisadan vaihteessa syntyneistä 9 % oli aviottomia lapsia, mutta heistä vain pieni osa joutui äitinsä surmaamiksi. Suuri osa näiden lasten äideistä olivat varmasti samankaltaisissa tilanteissa kuin seitsemän tutkimaani naista. Taloudelliset ongelmat ja häpeä eivät siis yksinään selitä naisten ratkaisua surmata lapsensa. Henkilökohtaiset seikat olivatkin ne, jotka lopulta johtivat äidin vaikeaan ratkaisuun.

Yksi yhteinen tekijä, joka nousee esiin muutamassa tapauksessa, on synnytyksen käynnistyminen odotettua aikaisemmin. Seitsemästä tutkimastani naisesta kolme kertoi, että synnytys oli alkanut yllättäen. Anna oli tullut raskaaksi syys-lokakuussa, mutta hänen synnytyksensä käynnistyi jo maaliskuussa, kun raskaus oli kestänyt vasta noin kuusi kuukautta. Huomattuaan synnytyksen alkaneen hän oli mennyt hotellin perunakellariin. Siellä hän oli synnyttänyt ja heti surmannut vauvansa. Häpeän lisäksi hän kertoi surmanneensa lapsensa siksi, ”*ettei uskonut ennenaikaisena syntyneen sikiön voivan elää.*”⁷⁵ Teko ei ollut suunniteltu, vaan Annan mukaan tehty synnytystuskien ja tyhmyyden vallassa.⁷⁶

Amanda kertoi kuulustelussa, että hänen tarkoituksensa oli lokakuun 26. päivä lähteä kotipitäjäänsä synnyttämään, mutta synnytys alkoikin jo 13. päivä. Amanda kertoi tutkinnan aikana, että hänen aikomuksensa oli alusta lähtien lapsensa surmaaminen, tosin hän myöhemmin kielsi antaneensa kyseisen lausunnon.⁷⁷ Hänen kohdallaan synnytyksen alkaminen yllättäen ei välttämättä muuttanut lopputulosta, mikäli hän oli suunnitellut lapsen surmaamista joka tapauksessa.

Hilma taas oli odottanut synnytyksensä olevan toukokuun alussa, jolloin myös hänellä oli ollut suunnitelmana matkustaa vanhempiensa luo synnyttämään. Suunnitelma kariutui, kun synnytys käynnistyi jo huhtikuun 14. päivä. Hän päätyi lopulta synnyttämään palveluspaikassaan samassa huoneessa, jossa nukkuivat toinen palvelustyttö ja isäntäväen neljä lasta. Tarkastamatta lapsen kuntoa Hilma kääri hengettömältä vaikuttaneen lapsen lakanaan ja työnsi hänet sänkynsä alle. Synnytyksen jälkiä hän oli yrittänyt pyyhkiä lattiasta, mutta emäntä oli huomannut ne heti tultuaan aamulla

⁷⁵ HMA, Ca:09 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 17.03.1889.

⁷⁶ TKA, Ca:129 Dombok Brottmåls 1 22.03.1899 § 329, 549.

⁷⁷ HMA, Ca:12 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 29.10.1902.

huoneeseen. Kun paikalle kutsuttu kättilö kysyi Hilmalta, oliko hän synnyttänyt, hän vastasi ”*en tiedä mitä tuli, tuolla se on sängyn alla.*”⁷⁸

Amandan kohdalla on epäselvää, suunnitteliko hän lapsen surmaamista etukäteen vai toimiko hän tunnekuohun vallassa. Sen sijaan Annan ja Hilman tapauksissa synnytyksen käynnistyminen yllättäen vaikutti selvästi lapsen kuolemaan, vaikkakin ainakin Annan tapauksessa lapsi olisi kuollut joka tapauksessa. Turvallisen, suunnitellun synnytyspaikan sijaan molemmat päätyivät synnyttämään paikoissa, jossa kiinnijäämisen vaara oli suuri. Aikainen synnytys muutti suunnitelmia ja aiheutti järkytystä. Anna kertoi, ettei hänen tekonsa ollut suunniteltu, vaan tyhmyyden ja synnytystuskien vallassa tehty. Paniikissa ja synnytystuskien vaikutuksesta naiset saattoivat tehdä päätöksiä, joita eivät muuten olisi tehneet. Hilman vastaus kättilölle antaa kuvan, että hän oli synnytyksen jälkeisenä aamuna hyvin järkyttynyt. Hän ei kieltänyt tekoaan, mutta ei myöskään tunnustanut sitä tai myöntänyt, että sängyn alla ollut asia oli vauva.

Myös Fannyn motiivina oli hänen lausuntonsa mukaan järkytys, vaikka synnytys ei ollutkaan alkanut etuajassa. Hän ei muistanut tapahtumista mitään, eikä ollut varma surmasiko lapsensa itse vai syntyikö se kuolleena.⁷⁹ Synnytys on usein järkyttävä kokemus silloinkin, kun se tapahtuu turvallisessa ympäristössä. Yksin huussissa synnyttänyt Fanny saattoi tuskissaan surmata lapsen vahingossa tai jättää sen ilman hoitoa.

Iida sen sijaan syytti Lainan yllytystä syyksi siihen, että surmasi lapsensa. Laina oli käskenyt Iidaa tappamaan lapsen ja Iida totteli paljastumisen pelossa. Lainan mukaan Iida oli se, joka puhui lapsen tappamisesta ja hän vain myönteli.⁸⁰ Ei siis ole selvää, kuka lopulta yllytti ketä. Joka tapauksessa painostuksella oli selkeästi osuutta tapahtuneeseen. Ystävän tuki sai Iidan surmaamaan lapsensa, vaikka muuten ei omien sanojensa mukaan olisi sitä tehnyt.

Lapsen sukupuolella ei näyttänyt olleen juurikaan merkitystä. Seitsemästä lapsesta kolme oli poikia ja neljä tyttöjä. Kahdessa tapauksessa äiti kertoi, ettei ollut edes katsonut vauvan sukupuolta. Ainoa tapaus, jossa sikiön sukupuoli saattoi olla syy sen surmaamiseen, oli Emma. Hänen kanssaan samalla tehtaalla työskennellyt työmiehen vaimo muisteli, että joulukuussa oli töissä tullut puhe huhuista, että Emma olisi raskauden alkuvaiheessa. Hän oli kuullut Emman sanovan ”*pojan pidän, jos se tulee, vaan tytön lyön vitusta aidanseipäeseen.*” Todistaja piti Emman puhetta leikkinä, kuten koko muukin keskustelu oli ollut. Keskustelut mahdollisesta raskaudesta eivät edes olleet vielä huhuja pidemmällä. Kolmas paikalla ollut nainen ei edes muistanut koko keskustelua, koska tehtaassa raskaudesta ilmeisesti

⁷⁸ TKA, Ca:189 Tuomiokirja, riita- ja rikosasiat 2 5.5.1908, § 725.

⁷⁹ TKA, Ca:194 Tuomiokirja, riita- ja rikosasiat 3 3.7.1909, § 1070.

⁸⁰ HMA, Ca:16 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 18.2.1906.

keskusteltiin ja laskettiin leikkiä usein.⁸¹ Koska Emmen lapsi oli tyttö, on mahdollista, että hän surmasi lapsensa ainakin osittain sukupuolen vuoksi.

Emma oli myös ainoa tutkimistani naisista, jonka kohdalla mahdolliset mielenterveyden ongelmat tulivat oikeudenkäynnin aikana suoraan esiin. Vangitsemisensa jälkeen hänet lähetettiin kunnallismielisairaalaan ja aluelääkäri antoi oikeudelle lausunnon hänen mielentilastaan.

Tehtaantyöntekijätär [...], joka on ollut täkäläisessä kunnallismielisairaalassa tarkastuksen alaisena, on havaittu olevan olostansa huolimatta (apaattinen) ja siinä suhteessa moraalisesti vaillinainen että hänellä oikeuskäsitteet ovat erittäin hatarat, etenkin mitä tulee totuudessa pysymiseen ja että kaikella todennäköisyydellä hänellä synnytyksensä aikana sekä henkisesti että ruumiillisesti tuskastuneena jolloin on ollut siksi vähän moraalista vastuskykyä että hän ei ollut täydellisesti teoistansa vastuun alainen.⁸²

Sairaalassa Emma oli ollut apaattinen, joten hänellä oli ainakin synnytyksensä jälkeen ilmeisesti ollut mielenterveys ongelmia. Lääkärin mielestä Emma henkisesti ja ruumiillisesti tuskastuneena olisi surmannut lapsensa. Pidän tätä hyvin mahdollisena ja vastaava tilanne näkyi myös usean muun tutkimani naisen kohdalla, kuten Annan ja Hilman. Salatakseen synnytyksensä Emma oli kertonut työnantajalleen äitinsä kuolleen ja myöhemmin kysyttäessä tarinan kuollut omainen vaihtuikin muoriksi. Tämä voisi olla yksi esimerkki siitä, miksi hänellä kerrotaan olleen vaikeuksia totuudessa pysymisessä. Lausunnosta huolimatta oikeus totesi Emmen syyntakeiseksi ja tuomitsi hänet vankeuteen.

6. Johtopäätökset

Tutkielmani tavoite oli selvittää, miten Tampereella vuosina 1895-1911 lapsenmurhasta tuomitut seitsemän naista päätyivät tilanteeseensa ja miksi he surmasivat lapsensa. Tutkimani naiset ovat hyvin tyypillisiä esimerkkejä 1800–1900-lukujen vaihteen Tamperelaisesta ja heidän taustoissaan on paljon yhteisiä piirteitä. Heidän vanhempansa olivat torppareita, mäkitupalaisia ja itsellisiä, toisin sanoen Suomen tilatonta väestöä, jotka vuokrasivat asumansa talon ja maat. Kenelläkään ei ollut kovin hyvää koulutusta, vaan koulunkäynti oli ollut jaksottaista ja lyhytaikaista.

Naiset olivat kaikki yhtä lukuun ottamatta kotoisin Tampereen ulkopuolelta, yleensä lähikunnista. Kuten monet muutkin maaseudun nuoret he tulivat Tampereelle töihin joko tehtaisiin tai palvelijaksi. Kaikki naiset olivat oikeudenkäyntinsä aikaan alle kolmekymmentävuotiaita, neljä heistä 20-vuotiaita tai nuorempia. Työuransa heistä jokainen oli aloittanut piikana, osa vaihtoi myöhemmin työpaikkansa tehtaaseen ja osa jatkoi palveluksessa.

⁸¹ HMA, Ca:15 Tampereen poliisilaitos, tutkimuspöytäkirjat 28.6.1905.

⁸² TKA Cb:7 Riita- ja rikosasiain tuomiokirja 1.7.1905, § 771.

Naisten kuulusteluissa yksinäisyys ja tukiverkon puute uudessa kaupungissa nousi yhdeksi syyksi siihen, miksi naiset eivät kertoneet raskaudestaan kenellekään. Nuoruus ja yksinäisyys oudossa kaupungissa oli luultavasti yksi syy siihen, miksi he olivat niin haavoittuvaisia avioliiton ulkopuolisille suhteille ja syyllistyivät lapsenmurhaan.

Naiset jäivät raskautensa kanssa yksin, ilman lapsen isän tai usein edes oman perheensä tukea. Naisten suhteet miesten kanssa vaikuttivat olleen pääasiassa lyhyitä. Jotkut miehistä eivät olleet tietoisia raskaudesta, kun taas toiset eivät yksinkertaisesti välittäneet ja mahdollisista lupauksista huolimatta hylkäsivät naisen. Miehet näyttivät olleen samaa yhteiskuntaluokkaa naisten kanssa, työmiehiä ja renkejä. Yhdessä tapauksessa lapsen isä saattoi olla naisen palveluspaikan isäntä. Lapsen isän poissaolo ja tuen puute toi epävarmuutta lapsen elatukseen.

Häpeä ja taloudelliset ongelmat olivat luultavasti jokaisen käsittelemäni tapauksen taustalla, vaikka niitä ei aina suoraan mainittukaan. Ympäröivässä yhteisössä suhtauduttiin yleensä negatiivisesti aviottomiin lapsiin ja heidän äiteihinsä, varsinkin jos äidillä oli useampia lapsia eri miehiltä. Pelko muiden paheksunnasta mainittiin erikseen kahdessa tapauksessa tapon motiivina. Naiset pelkäsivät ihmisten reaktioita ja paheksuntaa, jos raskaus paljastuisi. He yrittivät myös parhaansa mukaan peitellä raskauttaan silloinkin, kun heillä ei omien sanojensa mukaan ollut aikomusta tappa lasta.

Tutkimani naiset työskentelivät tehtaissa ja palveluksessa taloissa, ja heidän mahdollisuutensa päästä parempaan työhön olivat vähäiset. Heidän työpäivänsä olivat pitkiä ja palkat pieniä. Aviottoman äidin oli elätettävä yksin sekä itsensä että lapsensa, joten ongelmaksi muodostui lapsen hoito työpäivän ajan. Naiset luultavasti tunsivat tai olivat kuulleet jostakusta, jolla oli avioton lapsi ja siten varmasti tiesivät heidän kohtaamistaan ongelmista. Huoli samaan tilanteeseen joutumisesta oli todennäköisesti yksi tekijöistä, jotka ajoivat naiset surmaamaan lapsensa.

Näiden rakenteellisten, luultavasti kaikkia koskeneiden tekijöiden lisäksi jokaisella naisella oli luonnollisesti henkilökohtaiset syynsä lapsensa surmaamiseen. Yksi useammassa tapauksessa esiin tullut tekijä oli odotettua aikaisempi synnytys, joka aiheutti järkytystä ja sai naisen tekemään nopeita päätöksiä, joita myöhemmin saattoi katua. Äitiä saatettiin myös painostaa lapsen surmaamiseen. Ainakin yhdessä tapauksessa on viitteitä myös mielenterveyden ongelmista, jotka saattoivat vaikuttaa naisten käytökseen. Vaikka oikeus oli tietoinen mielenterveyden häiriön mahdollisuudesta, se ei kuitenkaan ottanut asiaa tuomiossaan huomioon.

Lapsenmurhaan syyllistyneiden naisten motiivien tutkimisessa olisi mahdollisuus myös laajemmalle tutkimukselle joko pidemmältä aikaväliltä tai ottamalla mukaan naisia myös kaupunkien ulkopuolelta. Tutkielmani antoi vastauksen siihen, miksi juuri nämä naiset päätyivät tekemään lapsenmurhan, mutta

ei laajempaa kuvaa ilmiöistä. Mielenkiintoista olisi vertailla esimerkiksi kaupungin ja maaseudun, tai eri yhteiskuntaluokista tulevien naisten syitä ja kokemuksia.

Lähteet ja kirjallisuus

I Arkistolähteet

Tampereen kaupunginarkisto (TKA), Tampere

Raastuvanoikeus

Rikosasiain tuomiokirjat 1899, 1901, 1902, 1905, 1906, 1908, 1909.

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA), Hämeenlinna

Tampereen poliisilaitoksen arkisto

Tutkimuspöytäkirjat 1899, 1901, 1902, 1905, 1906, 1908, 1909.

II Painetut lähteet

Rikoslaki (39/1889). Annettu Helsingissä 19. päivänä joulukuuta 1889. Finlex:

<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/1889/18890039001>. Luettu 29.11.2020.

Rikoslaki (39/1889). Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex:

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. Luettu 29.11.2020.

Canth, Minna & Maijala, Minna. *Anna Liisa: näytelmä kolmessa näytöksessä*. Laatusana Oy: Helsinki, 2016.

III Tutkimuskirjallisuus

Hietikko, Tuija, *Lapsenmurharikokset valtiopäiväkeskustelussa Suomessa 1907-1970*. Julkaisematon Historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 2003.

Jalava, Marja, ”Hanna Ongelin ja siveellisyyden kontekstit 1800-luvun lopun suomalaiskeskusteluissa”. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (toim.), *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen: poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2011, 83–104.

Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville, *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla*. Gaudeamus: Helsinki, 2013.

- Komulainen, Veera, *Vankilalapset: äitejään vankeuteen seuranneet lapset Hämeenlinnan naisvankilassa vuosina 1881-1926*. Julkaisematon Historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 2012.
- Koskivirta, Anu & Matikainen, Olli, ”Väkivallan ja valtion uhrin – henkirikosten ja kuolemanrangaistusten historiaa.” Teoksessa Pajari, Ilona, Jalonen, Jussi, Miettinen, Riikka & Kanerva, Kirsi (toim.), *Suomalaisen Kuoleman Historia*. Gaudeamus: Helsinki, 2019.
- Latvala-Koistiola, Johanna, *Lapsenmurhatapaukset aikansa kuvastajina. Rahvaan ja esivaltojen toimintatavat ja ajatusmallit 1600-luvun jälkipuoliskon smoolantilaisissa paikallisyhteisöissä*. Julkaisematon Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, 2012.
- Markkola, Pirjo, *Työläiskodin synty: tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Suomen historiallinen seura: Helsinki, 1994.
- Nousiainen, Kevät, & Pylkkänen, Anu, *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsingin yliopisto: Helsinki, 2001.
- Obladen, Michael, *From Right to Sin: Laws on Infanticide in Antiquity*. Neonatology, 2015-12, Vol.109 (1), p.56–61, doi:10.1159/000440875.
- Pohjola-Vilkuna, Kirsi, ”Lapsenmurha. Avaamaton tarina.”. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Pitkänen (toim.), *Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina*. Jyväskylän yliopiston historian laitos: Jyväskylä, 1995.
- Pulkkinen, Tuija, ”J.V. Snellman poliittisena ajattelijana”. Teoksessa Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu (toim.), *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen: poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 2011, 36–55.
- Pulma, Panu., & Turpeinen, Oiva, *Suomen lastensuojelun historia*. Lastensuojelun keskusliitto: Helsinki, 1987.
- Pöysä, Jyrki, ”Lähiluku vaeltava käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina”, Teoksessa Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi, & Vakimo, Sinikka (toim.), *Vaeltavat metodit*. Suomen kansantietouden tutkijain seura: Joensuu, 2010.
- Rantala, Anne, *Alkeisopetus Hämeenlinnan naisvankilassa 1881-1921*. Julkaisematon Historian pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, 1990.
- Rasila, Viljo, *Tampereen Historia: 2, 1840-luvulta Vuoteen 1905*. Tampereen kaupunki: Tampere, 1984.

Rimpiläinen, Tuomas, 'Lapsen surmaaja on Suomessa useimmiten oma äiti'. Yle uutiset 30.4.2020.
<https://yle.fi/uutiset/3-11330594>. Luettu 12.9.2020.

Saarimäki, Pasi, *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit: esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 2010.

Tieteen termipankki, <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>. Luettu 2.1.2021.

Vainio-Korhonen, Kirsi, Vastuullinen historia. Teoksessa Lidman, Satu, Koskivirta, Anu, & Eilola, Jari (toim.), *Historiantutkimuksen etiikka*. Gaudeamus: Helsinki, 2018.